

Hướng dẫn soạn bài **Bố cục** trong văn bản Sách giáo khoa Ngữ Văn lớp 7 tập 1 được trình bày ngắn gọn, chi tiết nhất dưới đây để các em hiểu rõ hơn về bài học này, từ đó chuẩn bị tốt cho tiết học tới.

Phần I. KIẾN THỨC CƠ BẢN

1. **Bố cục và những yêu cầu về bố cục trong văn bản**

a) **Bố cục của văn bản**

Hãy nhận xét về dự kiến trình bày các nội dung trong một lá đơn xin gia nhập **Đội Thiếu niên Tiền phong Hồ Chí Minh** sau:

(1) **Nguyện vọng xin vào **Đội****;

(2) **Giới thiệu họ tên, lớp, trường**;

(3) **Lời hứa ...**

(4) **Kính gửi...**

Gợi ý: Trình tự các nội dung không hợp lí, theo bố cục chung của đơn phải là: **Kính gửi nơi có trách nhiệm giải quyết đề nghị trong đơn - Giới thiệu họ tên, địa chỉ,... - Nguyện vọng ... - Lời hứa ...**

Bố cục của văn bản là sự sắp đặt nội dung các phần trong văn bản theo một trình tự hợp lí. Qua ví dụ trên, em hãy cho biết tại sao khi xây dựng văn bản người ta lại phải quan tâm tới bố cục?

Gợi ý: Việc triển khai nội dung của văn bản trước hết thể hiện ở bố cục. Các phần nội dung của văn bản phải được sắp xếp theo một trình tự nhất định. Không thể đưa ra lời hứa sau khi vào **Đội** sẽ cố gắng phấn đấu trước rồi mới đề xuất nguyện vọng xin được vào **Đội**,... Hệ thống các phần của văn bản cho thấy mạch phát triển của vấn đề, thể hiện sự rành mạch trong suy nghĩ của người viết, góp phần tạo nên sức thuyết phục của văn bản. Liên hệ với bố cục của một bài văn tự sự đã học ở lớp 6.

b) **Những yêu cầu về bố cục trong văn bản**

Đọc hai câu chuyện sau và trả lời câu hỏi:

(1) Có một con ếch quen thói coi trời bằng vung, nên cứ nghênh ngang đi lại khắp nơi, nhâng nháo nhìn trời và kêu ồm ộp. Trước kia, ếch sống ở trong giếng. Tại vì năm ấy trời mưa, nước trong giếng dâng lên tràn bờ, đưa ếch ta ra ngoài.

Trước đó, ếch đã từ đáy giếng nhìn lên và nó thấy trời bé tí, chỉ bằng cái vung thôi. Còn nó thì lại oai ghê lắm, vì nó mà đã cất tiếng kêu thì tất cả bọn cua, ốc, nhái ở giếng đều phải hoảng sợ. Cuối cùng, nó bị một con trâu giẫm bẹp. Từ đấy, trâu trở thành bạn của nhà nông.

(2) Ngày xưa, có một anh tính rất hay khoe. Một hôm, anh ta may được cái áo mới, liền đem ra mặc, rồi đứng hóng ở cửa, đợi có ai qua người ta khen. Đứng mãi từ sáng đến chiều chả thấy ai hỏi cả, anh ta tức lắm.

Nhưng rồi anh ta cũng khoe được cái áo với một người rằng: "Từ lúc tôi mặc chiếc áo mới này, tôi chả thấy con lợn nào chạy qua cả.". Đây là do người kia, tính cũng hay khoe, bỗng không biết từ đâu tất tưởi chạy đến hỏi anh ta: "Bác có thấy con lợn cưới của tôi chạy qua đây không?"

- Hai câu chuyện trên đã có bố cục chưa?
- Cách kể chuyện như trên bất hợp lí ở chỗ nào?
- Nên sắp xếp bố cục hai câu chuyện trên như thế nào?

Gợi ý:

- Kể như bản (1) và bản (2) là chưa có bố cục. Các sự việc chính của hai câu chuyện Ếch ngồi đáy giếng và Lợn cưới áo mới tuy vẫn có mặt trong bản kể này nhưng chúng không được sắp xếp theo một trật tự hợp lí. Việc đảo lộn trật tự các sự việc làm cho nghĩa của bài văn trở nên khó hiểu, câu chuyện không còn tính gây cười, giá trị phê phán giảm đi.
- So sánh với hai bản kể dưới đây để rút ra cách sắp xếp bố cục của hai câu chuyện:

(1) Có một con ếch sống lâu ngày trong một cái giếng nọ. Xung quanh nó chỉ có một vài con nhái, cua, ốc bé nhỏ. Hằng ngày, nó cất tiếng kêu ồm ộp làm vang động cả giếng, khiến các con vật kia rất hoảng sợ. Ếch cứ tưởng bầu trời trên đầu chỉ bé bằng chiếc vung và nó thì oai như một vị chúa tể.

Một năm nọ, trời mưa to làm nước trong giếng dâng lên, tràn bờ, đưa ếch ta ra ngoài.

Quen thói cũ, ếch nghênh ngang đi lại khắp nơi và cất tiếng kêu ồm ộp. Nó nhâng nháo đưa cặp mắt nhìn lên bầu trời, chả thèm để ý đến xung quanh nên đã bị một con trâu đi qua giẫm bẹp.

(2) Có anh tính hay khoe của. Một hôm, may được cái áo mới, liền đem ra mặc, rồi đứng hóng ở cửa, đợi có ai đi qua người ta khen. Đứng mãi từ sáng đến chiều chả thấy ai hỏi cả, anh ta tức lắm.

Đang tức tối, chợt thấy một anh, tính cũng hay khoe, tất tưởi chạy đến hỏi to:

- Bác có thấy con lợn cưới của tôi chạy qua đây không?

Anh kia liền giơ ngay vạt áo ra, bảo:

- Từ lúc tôi mặc cái áo mới này, tôi chẳng thấy con lợn nào chạy qua đây cả!

c) Các phần của bố cục

Các phần Mở bài, Thân bài, Kết bài có nhiệm vụ gì trong văn bản tự sự và miêu tả?

Gợi ý:

- Mở bài: giới thiệu nội dung sẽ triển khai, dẫn dắt người đọc nhập cuộc;
- Thân bài: triển khai nội dung đã giới thiệu ở mở bài, giải quyết nhiệm vụ đã đặt ra;
- Kết bài: khẳng định và nâng cao vấn đề đã trình bày ở phần nội dung.

Tại sao lại phải phân biệt rõ ràng nhiệm vụ của mỗi phần?

Trong bố cục ba phần của một văn bản, mỗi phần có một nhiệm vụ riêng, không trùng nhau. Phân biệt nhiệm vụ của từng phần cũng là nhằm đảm bảo tính chặt chẽ trong lập luận, thể hiện được sự rành mạch giữa các phần của bố cục chung. Mở bài không những phải đặt ra được vấn đề, giới thiệu được đề tài mà còn phải gây được hứng thú cho người đọc, gợi ra hướng triển khai nội dung của phần Thân bài. Nhiệm vụ của Kết bài không chỉ là "tóm lại" những nội dung chính đã được triển khai mà còn là khẳng định, nhấn mạnh, đưa những vấn đề đã giải quyết trong Thân bài lên một tầm cao mới, khắc sâu ấn tượng trong tâm trí người đọc.

Trong bố cục ba phần, Thân bài là phần quan trọng nhất, nhưng như thế không có nghĩa là xem nhẹ những phần còn lại. Mở bài và Kết luận có vai trò riêng trong việc tạo nên ý nghĩa của văn bản, làm không tốt hai phần này sẽ trực tiếp ảnh hưởng đến.

Thân bài: Mở bài làm không tốt sẽ không tạo được tình huống để theo đó dẫn dắt người đọc nhập cuộc, thậm chí người viết do vậy mà cũng không xác định rõ được phương hướng trình bày nội dung; Kết bài làm không tốt sẽ giảm tính thuyết phục cho những gì đã trình bày trong Thân bài, dẫn đến tình trạng "đầu voi đuôi chuột", nhiều khi do vậy mà không bật ra được chủ đề của văn bản, làm mờ nhạt ý đồ của người viết. Tóm lại, Mở bài, Thân bài, Kết bài của một văn bản gắn bó hữu cơ với nhau như các bộ phận trên một cơ thể vậy.

Phần II. LUYỆN TẬP

Soạn Câu 1 trang 30 sgk Ngữ Văn 7 Tập 1

Nêu một số ví dụ thực tế để chứng tỏ: Nếu chúng ta biết chú ý đến việc sắp xếp các ý cho rành mạch thì bài viết (lời nói) của chúng ta sẽ có hiệu quả thuyết phục cao. Ngược lại, nếu không sắp xếp các ý cho hợp lí thì bài viết (lời nói) của chúng ta sẽ không hiểu được, không được tiếp nhận:

Gợi ý:

Có thể nêu các trường hợp: học sinh dự thi kể chuyện tưởng tượng, học sinh được phân công trình bày kinh nghiệm học tập của bản thân, học sinh tham gia thi hùng biện,...

Soạn Câu 2 Ngữ Văn 7 Tập 1 trang 30 sgk

Hãy ghi lại bố cục của truyện Cuộc chia tay của những con búp bê. Bố cục ấy đã rành mạch và hợp lí chưa? Có thể kể câu chuyện theo một bố cục khác được không?

Gợi ý:

- - Truyện mở đầu bằng việc mẹ của Thành và Thủy bắt hai anh em phải chia đồ chơi cho nhau (mở bài: từ đầu đến ...khóc nhiều). Sau đó dừng lại để kể về quá khứ rồi lại quay trở lại hiện tại để kể về cuộc chia tay thực sự đầy nước mắt của Thủy với cô giáo, với các bạn và với Thành (thân bài). Truyện kết thúc bằng cảnh Thành "mếu máo" nhìn em trèo

lên xe và chiếc xe rô máy, phóng đi mất hút (phần kết bài: từ "Tôi mếu máo trả lời..." đến hết).

- - Bố cục này đã khá rành mạch và hợp lí. Song chúng ta vẫn có thể thay đổi nó để kể theo một cách khác sáng tạo hơn, miễn là vẫn đảm bảo được sự rành mạch hợp lí và hấp dẫn. Các em cần chủ động phát huy sự sáng tạo để thử kể lại câu chuyện theo cách riêng của mình.

Soạn Ngữ Văn 7 Tập 1 Câu 3 trang 30 sgk

Bố cục báo cáo kinh nghiệm học tập của một học sinh dưới đây đã hợp lí chưa? Vì sao? Hãy bổ sung những gì mà em cho là cần thiết.

(I) Mở bài: Chào mừng các đại biểu, các thầy cô và các bạn tham dự Hội nghị.

(II) Thân bài:

(1) Nêu rõ bản thân đã học thế nào trên lớp.

(2) Nêu rõ bản thân đã học thế nào ở nhà.

(3) Nêu rõ bản thân đã học thế nào trong cuộc sống.

(4) Nêu thành tích hoạt động Đội và thành tích văn nghệ của bản thân.

(III) Kết bài: Chúc Hội nghị thành công.

Gợi ý:

Một báo cáo kinh nghiệm học tập của học sinh được bố cục thành ba phần Mở bài, Thân bài, Kết bài là hợp lí. Vấn đề ở chỗ: phải xem xét nội dung của từng phần có hợp lí hay không.

- Phần Mở bài: Đối với một bản báo cáo kinh nghiệm học tập, phần Mở bài, ngoài lời chào mừng, nhất thiết phải giới thiệu được khái quát nội dung của Thân bài, dàn bài trên thiếu nội dung quan trọng này. Sau lời chào mừng, phải thêm vào lời dẫn cho nội dung sẽ được báo cáo.

- Phần Thân bài: Vì đây là báo cáo về kinh nghiệm học tập nên không cần thiết phải báo cáo về thành tích trong hoạt động Đội và thành tích văn nghệ. Nếu đưa nội dung này vào, bản báo cáo sẽ không đảm bảo sự thống nhất chủ đề. Nên thay nội dung này bằng việc báo cáo kết quả học tập, như thế liên kết của thân bài sẽ chặt chẽ, tăng thêm sức thuyết phục.
- Phần Kết bài: Ngoài lời chúc Hội nghị thành công, phần này phải có nội dung khái quát lại những kinh nghiệm học tập đã trình bày, lời hứa sẽ tiếp tục phấn đấu để học tập tốt hơn trong thời gian tới